

LA UNIVERSITAT DE BARCELONA I EL SEU PATRIMONI CULTURAL

Definició

Dins del patrimoni de la Universitat de Barcelona, el patrimoni cultural, material, immaterial i humà, de la nostra institució és aquell que l'administració, la comunitat universitària i la societat reconeix com a testimonis de memòria i coneixement. Està integrat pels béns i conjunts de béns, mobles i immobles que al llarg de la seva història i en l'actualitat la nostra institució ha generat i genera, reuneix i conserva; pels esdeveniments, usos i costums, representacions, expressions i cerimonials, amb els elements materials i els espais associats; així com per les persones i els col·lectius que al llarg del temps i en el present la configuren i dignifiquen.

Acreixement i adquisició

L'acreixement del patrimoni de la UB i del seu patrimoni cultural es basa en l'adquisició de nous béns i en l'ampliació del concepte de patrimoni cultural que ha d'incloure el patrimoni immaterial i el patrimoni humà.

L'exercici de les facultats patrimonials d'adquisició i disposició de béns mobles correspon al rector, amb l'informe previ del gerent. El Consell Social fixa l'import de les operacions per sobre del qual es requereix el seu acord.

La Universitat de Barcelona té capacitat plena per adquirir béns i drets per transferència de l'Estat, de la Generalitat de Catalunya o de les entitats locals, per adquisició onerosa o gratuïta de qualsevol persona física o jurídica, per ocupació, per usucapió, per expropiació forçosa com a beneficiària o per qualsevol altre títol establert en les lleis.

Adquirir és l'acció d'atribuir a una persona, física o jurídica, un bé, un dret o una obligació que anteriorment no tenia. Per tant, l'adquisició suposa un canvi de titularitat d'un bé o dret i l'ingrés del mateix en l'entitat adquirent.

Els principals instruments jurídics que poden donar cobertura a l'ingrés d'un fons en un organisme públic i que tenen naturalesa contractual, es poden englobar en dos grups: en un primer tenim aquells contractes pels quals s'adquireix la propietat del fons i en un segon, aquells contractes pels quals no s'adquireix la propietat sinó simplement algun altre dret.

Formes d'ingrés al Patrimoni Cultural: adquisició i cessió

En termes generals, si els objectes incrementen el patrimoni cultural de la UB de manera estable, parlem d'un acte d'adquisició. Si, pel contrari, els objectes ingressen de manera temporal, sense ser el seu titular la UB, es considera una cessió.

Modalitats d'adquisició

- **Compra:** La compravenda és un contracte bilateral pel qual una persona s'obliga a transmetre una cosa a una altra persona, a canvi que aquesta s'obligui al pagament d'una suma de diners, segons estableix el Codi Civil.

El contracte de compravenda està regulat als articles 1445 i següents del Codi civil i, en el cas de les administracions públiques, també a la normativa de contractació pública.

Mitjançant aquest contracte s'adquireix la propietat d'un bé a canvi d'una contraprestació econòmica, la qual cosa permet usar-lo en qualitat de propietari de manera indefinida i en els termes que les parts estipulin lliurement.

Els contractes de compravenda de béns mobles formalitzats per una administració pública passen a tenir la consideració de contractes administratius i no privats. Això implica que la seva tramitació s'haurà d'ajustar als principis i els procediments establerts a la Llei de contractes del sector públic.

- **Donació:** Recepció d'un objecte per transmissió gratuïta per la voluntat del titular del mateix que el cedeix en vida a favor d'una altra persona u organisme. Les donacions poden ser lliures o condicionades.

El contracte de donació està regulat als articles 531-7 i següents de la Llei 5/2006, de 10 de maig, del llibre cinquè del Codi civil de Catalunya, relatiu als drets reals.

Mitjançant aquest contracte, s'adquireix la propietat del bé donat i, a diferència del contracte de compravenda, aquesta adquisició es fa amb caràcter gratuït o amb contraprestacions de valor inferior al del bé.

La voluntat de qui ofereix el bé en donació (donant) és la que impera en el contracte, a diferència de la compravenda, en la qual l'adquirent té més marge per imposar pactes. D'aquesta manera, per exemple, la donació, com a acte de liberalitat, permet al donant imposar condicions o obligacions al donatari, que en qualsevol cas, hauran de ser acceptades per part d'aquest.

Ocasionalment, els objectes poden ingressar al patrimoni de la UB a través del vincle jurídic d'un concurs o certamen, les bases del qual estableixin la donació de les obres guardonades, seleccionades o presentades al mateix.

- **Herència i Llegat:** L'herència és una transmissió "mortis causa", del conjunt dels bens, drets i obligacions del causahavent, que es produeix a la seva mort. L'herència es constitueix, doncs, com a la successió a títol universal i unitari sobre la totalitat de les relacions jurídiques transmissibles d'un difunt i que no s'extingeixen amb la seva mort.

El llegat, a diferència de l'herència, és una transmissió realitzada en testament a títol singular, és a dir, sobre béns concrets.

- **Permuta:** És un contracte pel qual cadascú dels contractants s'obliga a donar una cosa per rebre una altra.
- **Producció pròpia:** Aquells materials que han estat produïts o obtinguts amb finalitats didàctiques, expositives o documentals per la Universitat de Barcelona i que, pels seus valors, es poden considerar béns culturals.
- **Recol·lecció:** En particular en les col·leccions de Ciències Naturals, bona part dels fons ingressen procedents dels treballs de camp dels especialistes, sense que intervingui, o sigui necessària, una norma o tramitació legal específica per a la seva recol·lecció més enllà, en tot cas, de la pròpia autorització administrativa de la investigació.
- **Usucapió:** Forma d'adquisició de la propietat per la possessió continuada a títol de propietari, durant un determinat període de temps.
- **Alta per reintegració:** En moltes ocasions, especialment en les col·leccions arqueològiques, han estat inventariats independentment un gran nombre de fragments que en un estudi posterior poden ser identificats com a parts constituents d'una mateixa objecte que, d'aquesta manera, arriba a adquirir individualitat pròpia. És aconsellable donar de baixa a aquells fragments, i donar d'alta corresponent l'objecte reconstituït.

Modalitats de cessió o disposició temporal

- **Comodat o préstec d'ús:** És un contracte de préstec gratuït de cosa específica i no consumible. S'entén com la cessió d'ús de l'objecte sense transmissió de la propietat. És una cessió gratuïta que obliga a la seva conservació per part del comodant (qui rep l'objecte). La durada es pacta entre les parts.

Aquest contracte està regulat als articles 1741-1752 del Codi civil.

A diferència del contracte de dipòsit, el comodat permet a qui rep el bé usar-lo en els termes que li siguin autoritzats.

En la mesura que qui rep el fons (el comodatari) pot fer un ús del bé, serà ell qui hagi d'assumir les despeses derivades del seu ús i conservació. Així mateix, aquell que hagi prestat el bé (el comodant) no podrà reclamar-lo fins que no hagi conclòs l'ús per al qual el va prestar i només haurà d'assumir les despeses extraordinàries de conservació.

Tot i que es tracta d'un contracte gratuït, es pot admetre la fixació d'algun tipus de contraprestació, sempre que no sigui de caràcter econòmic. D'aquesta manera, no és estrany

acordar en el contracte que el comodant rebrà una còpia digitalitzada del fons, o un catàleg o un índex de la documentació que ingressa.

- **Arrendament:** És un contracte de cessió no gratuït, és a dir que demana contraprestació econòmica per l'objecte cedit.
- **Dipòsit:** És un contracte pel qual s'entrega la possessió del bé però no el dret a fer-ne ús, i això alhora comporta que tampoc es té el dret a exposar-lo.

Aquest contracte està regulat als articles 1758-1784 del Codi civil.

Es tracta d'un contracte de caràcter gratuït –a menys que hi hagi pacte en contrari- i temporal mitjançant el qual una part rep una cosa aliena amb l'obligació de guardar-la i restituir-la quan se li reclami.

Cal destacar que el contracte de dipòsit no permet fer un ús de la cosa lliurada, però, com a contraprestació, qui entrega el bé en dipòsit està obligat a assumir les despeses de conservació i a indemnitzar el receptor pels perjudicis que pugui patir.

- **Excavació/Prospecció/Troballa:** En les intervencions arqueològiques, que requereixen prèvia autorització administrativa, el responsable de la prospecció dipositarà els fons, les troballes i el seu inventari al centre indicat en la corresponent autorització.

El material procedent de la intervenció arqueològica pot ser dipositat mentre s'efectua el seu estudi a la institució científica per un període màxim de dos anys a la fi de la intervenció autoritzada.

Criteris d'acceptació d'adquisicions de béns culturals

La Universitat de Barcelona ha d'elaborar una política d'adquisicions de nous béns culturals coherent amb la seva missió i, si s'escau, amb l'especificitat de les seves col·leccions. Els objectius generals de la política d'adquisicions de la UB són, en primer lloc, els de conservar, preservar, estudiar i difondre el patrimoni de què disposa i, en segon lloc, el d'incrementar aquest fons.

Els criteris en què s'han de fonamentar les adquisicions de béns culturals i la seva integració en l'inventari de patrimoni cultural de la UB han de respondre a les línies estratègiques sobre patrimoni cultural emmarcades en la *Normativa de la Universitat de Barcelona reguladora de les col·leccions de patrimoni cultural moble, excloent-hi les que gestiona el CRAI i l'Arxiu Històric*, aprovada per Consell de Govern en data 26 de juny de 2020, així com en les *Directrius per a la gestió, preservació i enriquiment del patrimoni cultural de la UB*, presentades en el mateix Consell de Govern. Tenint en compte aquest marc, davant d'una possible adquisició, mitjançant qualsevol figura jurídica (donació, compra, etc.), caldrà avaluar la seva conveniència a partir de criteris de caràcter general i específic.

Els **criteris generals** d'avaluació han de servir per fixar les bases per a una política d'adquisicions uniforme aplicable a tots els béns del patrimoni cultural, s'incorporin o no a una col·lecció, i han

de respondre als conceptes de qualitat, eficiència, coherència i viabilitat, tant des del punt de vista científic com museístic, tal com s'exposa més endavant.

D'altra banda, els **criteris específics**, sempre compatibles amb els generals, faran referència a l'especificitat de cada col·lecció, en el cas que el bé quedi inclòs en una col·lecció existent, o bé a les circumstàncies concretes de cada cas.

Criteris generals

Els criteris de caràcter general que han de marcar la política d'adquisicions de la UB són:

- L'adquisició d'un bé sempre serà en nom de la Universitat de Barcelona, i mai en nom d'una persona física. Per tant, les diferents fórmules jurídiques d'adquisició de béns culturals impliquen l'assumpció de la propietat dels béns adquirits per part de la Universitat de Barcelona.
- Els béns objecte d'una possible adquisició han d'alinejar-se amb les finalitats principals de la UB, com a centre d'educació superior, i així respondre a les característiques bàsiques d'una col·lecció patrimonial «universitària», relatives bàsicament al seu caràcter de suport a la docència, la recerca i la transferència.
- Els béns poden vincular-se amb qualsevol dels àmbits de docència i recerca de la UB als quals puguin aportar nous coneixements i/o perspectives d'estudi.
- Els béns poden ser de qualsevol naturalesa que pugui ser inclosa en les categories de patrimoni material -moble i immoble-, immaterial o humà, procedir de qualsevol àrea geogràfica i correspondre a qualsevol període de la història.
- L'adquisició de béns ha de respondre als conceptes de qualitat, eficiència, coherència i viabilitat, tant des del punt de vista científic com museístic.
 - Els indicadors científics seran els que estableixin els responsables de les col·leccions en què el bé pugui integrar-se, o en el seu cas, els que estableixin els professors o especialistes de l'àrea de coneixement corresponent.
 - Pel que fa als indicadors museístics, seran aquells que permetin reconèixer el bé com un element de valor cultural per a la UB (un element que sigui mereixedor de ser inclòs en el catàleg de béns materials o immaterials del patrimoni cultural de la UB), no només des del punt de vista de l'especialista, sinó també des del punt de vista del públic general, seguint criteris, com els següents:
 - Que siguin considerats singulars, exòtics o hagin estat descoberts per un científic rellevant.
 - Que siguin especials per la seva cronologia o el seu origen (ex. col·leccions històriques).
 - Que hagin estat patrimonialitzats en algun moment (exhibits en alguna exposició, en un museu...).

- Que siguin representatius de la riquesa i varietat de la col·lecció de referència, o emblemàtics dintre de la col·lecció i/o del grup/subgrup al qual pertanyen.
 - Complementàriament, i si fos el cas, es pot afegir algun criteri que permeti prioritzar l'elecció, atenent l'aspecte del bé: estat de conservació, forma, mida o color.
- Els béns, un cop adquirits, hauran de ser catalogats en l'inventari de béns culturals de la UB i han de respondre a la definició i objectius de la col·lecció en la qual s'integraran, sent un testimoni representatiu d'aquesta i aportant-li nous elements qualitius. Igualment, es pot donar el cas que sigui un bé d'interès per a la UB sense que s'hagi d'incorporar en una col·lecció existent, o bé que pugui integrar-se en una col·lecció que es formi en el futur.
 - Els béns han d'anar acompanyats de la màxima documentació possible a fi que la seva identificació i procedència siguin inequívokes. La UB custodiarà i classificarà tota aquesta documentació.
 - L'adquisició de béns implica el compliment de qualsevol normativa en matèria de patrimoni cultural i/o natural.
 - La UB vetllarà per la seguretat en el procediment o protocol de qualsevol fórmula d'adquisició prevista, tant des del punt de vista legal, com deontològic o tècnic. La procedència, titularitat i situació legal dels béns seran documentalment verificades.
 - La UB ha de tenir els mitjans i recursos necessaris per fer front a un augment del seu patrimoni, assumint els costos que l'adquisició del bé implicarà, segons els casos, a nivell d'infraestructura, espais, instal·lació, manteniment i conservació, trasllat, restauració, catalogació i arxiu, assegurança, exhibició o la càrrega de feina derivada, entre d'altres.
 - Els béns hauran de presentar un bon estat general de conservació, tret dels casos en què, pel seu interès, la UB els accepti i, en el seu cas, n'assumeixi la restauració. En qualsevol cas, la UB ha de garantir el compromís de custòdia i conservació dels nous materials.
 - Cal tenir en compte, i especificar documentalment si els béns estan subjectes a drets de propietat intel·lectual i, per tant, quins drets adquireix la UB i quins no, així com si es garanteix l'accés dels béns a tercers. El contracte mitjançant el qual es formalitzi l'adquisició ha d'incloure explícitament si la UB pot explotar el fons adquirit o necessita algun tipus de cessió dels drets.
 - La UB ha de vetllar per la difusió dels béns i n'ha de facilitar la consulta pública a investigadors i públic en general, sens perjudici de les eventuais limitacions que imposin els drets de propietat intel·lectual. Caldrà tenir en compte la possibilitat de compliment d'aquesta finalitat, i igualment, en el cas que el bé hagi de ser exhibit, ho haurà de ser de manera adequada seguint els plantejaments museogràfics més adients en cada cas. En aquesta línia, els béns podran ser cedits, en el seu cas, a tercers per a usos expositius o d'una altra naturalesa, seguint el procediment administratiu establert a l'efecte.

Críteris específics

Els críteris de caràcter específic han de respondre a les consideracions següents:

- Cal justificar la necessitat d'adquisició de nous béns culturals, en tant que necessaris per portar a terme els objectius i l'especificitat de la col·lecció en la qual han de quedar incorporats, si és el cas. Les característiques de cada col·lecció, així com la seva història, determinen les formes d'increment més habituals.

Per això, cal tenir un coneixement exhaustiu dels fons de les col·leccions, basat en el seu inventari i catàleg, que identifiqui de manera clara l'especificitat, els críteris i els objectius que han definit la col·lecció des de la seva creació, així com les seves carències i/o els seus punts febles i forts.

Aquest coneixement és el que permetrà garantir que els nous materials responen a la necessitat, segons els casos, de reforçar una tipologia determinada, o bé de cobrir mancances, o bé de disposar d'un conjunt especialitzat i molt representatiu, entre d'altres possibles objectius.

- Els béns hauran de ser catalogats en l'inventari de la col·lecció codificant-los i documentant-los de manera adequada i el més acurada i exhaustiva possible.
- La col·lecció ha de disposar d'un espai adient i amb condicions, així com recursos, per custodiar, conservar, fer difusió per diferents mitjans i facilitar la consulta i estudi dels nous béns.

Críteris per avaluar desfavorablement una proposta d'adquisició

- Materials que no siguin dels àmbits de docència i recerca de la UB o que no corresponguin a les característiques o nivell propi d'un fons universitari.
- Materials que no tinguin una especial significació científica i/o patrimonial o que no aportin cap valor afegit als béns que ja formen part del patrimoni cultural de la UB.
- Béns que no vinguin acompanyats d'una documentació suficient per garantir la seva identificació i legalitat.
- Béns que hagin estat obtinguts de manera il·lícita o clarament dubtosa.
- Béns que estiguin en mal estat de conservació, llevat del cas en què, pel seu interès, la UB determini la seva acceptació.
- Béns dels quals la UB no se'n pugui fer càrrec, ja sigui en el seu conjunt o individualment, segons els casos.
- Béns dels quals la UB no pugui disposar dels drets que permetin utilitzar-los de manera convenient per complir amb els objectius i les finalitats del patrimoni cultural de la UB.